

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI**

**MUHAMMAD RIZO OGAHIY
HAYOTI VA IJODINI O‘RGANISH BO‘YICHA**

Dastur va uslubiy qo‘llanma

Toshkent – 2020

Mazkur dastur va uslubiy qo‘llanma o‘zbek adabiyotining yirik namoyandasi Muhammad Rizo Ogahiyning hayoti va ijodini oliy ta‘lim muassasalarida o‘qitish uchun ishlab chiqildi.

Unda Ogahiy hayoti va ijodining barcha qirralari qamrab olindi. Uslubiy qo‘llanma qismlarida keltirilayotgan Ogahiy hayoti va faoliyatiga doir ma‘lumotlar aniq manbalar asosida yoritib berilgan. Shuningdek, Ogahiy ilgari surgan g‘oyalarni talaba-yoshlarga sodda va tushunarli qilib yetkazish maqsadida Xorazm adabiy muhitining asosiy xususiyatlariga murojaat qilinib, bugungi kunda mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar, milliy istiqlol g‘oyasi bilan hamohang jihatlarni singdirishga harakat qilindi.

Mazkur dastur va uslubiy qo‘llanma Ogahiy hayoti va ijodini o‘rganish yuzasidan o‘quv mashg‘ulotlarini olib boruvchi oliy ta‘lim muassasalarining professor-o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan.

Mas‘ul muharrir:

Shuhrat Sirojiddinov,
filologiya fanlari doktori,
professor

Tuzuvchi:

Tozagul Matyoqubova,
filologiya fanlari nomzodi,
dotsent

Taqrizchi:

Nurboy Jabborov,
filologiya fanlari doktori,
professor

Mazkur uslubiy qo‘llanma Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Kengashining 2020-yil 21-avgustdagi 1-sonli yig‘ilishida muhokama qilingan va nashrga tavsiya etilgan.

I. KIRISH

Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodini o‘qitish uchun tuzilgan ushbu dastur oliy ta’lim muassasalari uchun mo‘ljallangan. Unda mazkur kursning maqsadi, vazifalari va mazmuni ifodalangan bo‘lib, Ogahiy hayoti va ijodi, lirik shoir, tarixchi va tarjimon sifatidagi faoliyati yoritilgan. Ular dasturda belgilangan mavzular bo‘yicha o‘tiladigan turkum mashg‘ulotlar orqali amalga oshiriladi.

II. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING MAQSADI

Talaba-yoshlarda milliy g‘urur, o‘zlikni anglash, qadriyatlarga hurmat tuyg‘ularini tarbiyalash, ularga ulug‘ ajdodlarimiz bosib o‘tgan hayot yo‘lini o‘rnak sifatida ko‘rsatish, Ogahiy hayoti va ijodini o‘rganishning zaruriyatini tushuntirish, milliy g‘oya targ‘ibotida Xorazm adabiy muhiti o‘rnini Ogahiy faoliyati misolida ochib berish, ijodkorning bugungi milliy ma’naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o‘rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.

III. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING VAZIFALARI

– XIX asr Xorazm adabiy muhitida Ogahiyning tutgan o‘rni va mavqeyini ochib berish;

– Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodiga doir muhim ma’lumotlarni tarixiy dalillar asosida yoritish;

– Ogahiyning lirik shoir ekanligini, tarixnavis va tarjimonlik faoliyatini atroflicha yoritish;

– yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak insoniy fazilatlar egasi sifatida tarbiyalash, ma’rifat va taraqqiyotga boshlash yo‘lida Ogahiy faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targ‘ib etish;

– Ogahiy hayoti va faoliyatining asosi bo‘lgan sabr-u qanoat, xokisorlik, fidoyilik, insonparvarlik, oliyjanoblik, yuksak vatanparvarlik, millat va yurt kelajagi uchun qayg‘urish, zahmatkashlik, haqiqat, adolat kabi fazilatlarining ma’naviy-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish;

– Ijodkorning lirik she’rlari, tarjima va tarixiy asarlari mazmun-mohiyatini, g‘oyaviy yo‘nalishini bugungi kun nuqtayi nazaridan tahlil qilish.

IV. FAKULTATIV O‘QUV KURSINI O‘ZLASHTIRISHGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

“Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi” o‘quv kursini o‘qish jarayonida **talabalar:**

– Ogahiy ijodiy faoliyatining bugungi milliy mafkuramiz bilan hamohang jihatlarini anglab yetishlari;

– Ogahiy hayoti va ijodi yuzasidn ma’lumotga ega bo’lishlari, o’zlashtirgan bilimlarni to’g’ri mushohada eta olishlari;

– Ijodkorning asarlari bilan tanishish, ularda aks ettirilgan g’oyalarni talqin qila olishlari;

– Ogahiyning shoir sifatidagi faoliyatini ochb beruvchi “Ta’viz ul-oshiqin” devoni, tarixiy va tarjima asarlarini o’rganishlari lozim.

V. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING BOSHQA FANLAR BILAN BOG‘LIQLIGI

Fakultativ o‘quv kursi – “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Adabiyot nazariyasi”, “Pedagogika”, “Psixologiya”, “Tarix”, “Madaniyatshunoslik”, “Milliy g’oya va mafkura” va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o‘zaro aloqadordir.

VI. FAKULTATIV O‘QUV KURSINING HAJMI VA MAZMUNI

Fakultativ o‘quv kursining hajmi:

№	Mashg‘ulot turi	Ajratilgan soat
1	Ma’ruza	8
2	Muloqot	4
3	Munozara	4
4	Taqdimot	4
	JAMI:	20

Mashg‘ulotlarning mavzulari, mazmuni, kutiladigan natija va ularga ajratilgan soatlarning miqdori:

№	Mavzular	Mazmuni	Kutiladigan natija	Soat
MA’RUZALAR				8
1	Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi	Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi, shoir yashagan davr haqida ma’lumot beriladi. Bugungi kunda Ogahiy ijodiy merosini o’rganishning ahamiyati tushuntiriladi. Ogahiyning jamoat va davlat arbobi sifatidagi faoliyati haqida ma’lumot beriladi. Ogahiyning she’riyati, tarixiy va tarjima asarlarining joriy nashrlari o’rganiladi.	Xorazm adabiy muhiti haqida Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi misolida tushuncha hosil qiladilar, Talabalar XIX asrdagi ijtimoiy-siyosiy jarayonlari haqida tasavvurga ega bo’ladilar. Ijodkor dunyoqarashi kengayishiga ta’sir ko’rsatgan omillar haqida ma’lumotga ega bo’ladilar. Ogahiyning jamoat va davlat arbobi sifatidagi faoliyatini o’rganadilar.	2

			Shoir ijodiy merosining bugungi kundagi ahamiyati haqidagi bilimlarini yanada kengaytiradilar.	
2	Ogahiy lirikasi. “Ta’viz ul-oshiqin” devoni	Ogahiyning lirik shoir sifatida o‘zbek mumtoz she’riyati rivojiga qo‘shgan hissasi haqida ma’lumot beriladi. Ogahiyning “Ta’viz ul-oshiqin” devonining yaratilishi, shoir lirikasining mavzu yo‘nalishi va badiiy xususiyatlari o‘rganiladi.	Talabalar Ogahiyning lirik shoir sifatida o‘zbek she’riyati rivojiga qo‘shgan hissasi, “Ta’viz ul-oshiqin” devonining yaratilish tarixi, shoir lirikasining mavzu va g‘oyaviy yo‘nalishi, she’rlarining janr hamda badiiy xususiyatlari kabi masalalarni tushunib oladilar.	2
3	Ogahiy- yetuk tarixnavis	Ogahiyning Xorazm shajaraviy tarixnavislik davomchisi sifatidagi faoliyati, asarlarida nasr va nazm uyg‘unligi, ulardagi she’riy namunalar, adabiy muhit tasviri, bu asarlarning badiiy xususiyatlari singari masalalar tahlil etiladi.	Talabalar Muhammad Rizo Ogahiyning tarixnavis sifatidagi g‘oyalarini tushunib yetadilar. Ijodkor tarixiy asarlarida nasr va nazm uyg‘unligi, ulardagi she’riy namunalar, adabiy muhit tasviri, asarlarning badiiy xususiyatlari singari masalalarni tahlil eta olish ko‘nikmalariga ega bo‘ladilar.	2
4	Ogahiyning tarjimonlik mahorati	Ogahiy tarjima asarlari haqida ma’lumotlar beriladi. Shoirning axloqiy-ta’limiy ruhdagi asarlar tarjimoni sifatidagi mahorati tahlil etiladi. Ogahiy tarjimalarining badiiy xususiyatlari o‘rganiladi.	Talabalar Ogahiyning tarjimonlik mahoratini, shoirning axloqiy-ta’limiy ruhdagi asarlar tarjimoni sifatidagi faoliyatini, Ogahiy tarjimalarining badiiy xususiyatlarini baholash ko‘nikmasiga ega bo‘ladilar	2
SUHBAT-MULOQOTLAR				4
1	Muhammad Rizo Ogahiy va Xorazm adabiy muhiti	Xorazm adabiy muhitining o‘ziga xos xususiyatlari, bu adabiy muhitda lirik she’rlar takomili, tarjima va tarixnavislik rivoji, Ogahiy Xorazm adabiy	Xorazm adabiy muhitining o‘ziga xos xususiyatlari, bu adabiy muhitda lirik she’rlar takomili, tarjima va tarixnavislik rivoji, Ogahiy Xorazm adabiy muhitining ustoz ijodkori	2

		muhitining ustoz ijodkori sifatida, shoir asarlarining bugungi kundagi ahamiyati tahlil qilinadi.	sifatida, shoir asarlarining bugungi kundagi ahamiyati to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'lishadi.	
2	Ogahiy devonining janriy xususiyatlari	Ogahiyning lirik she'rlari, devonidagi lirik janrlar, shoir lirikasidagi yangi janrlar, ularning o'ziga xos jihatlari haqida ma'lumotlar beriladi.	Muhammad Rizo Ogahiy lirik merosi to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi. Shoir lirikasidagi yangi janrlar, ularda qo'llanilgan obrazlar va badiiy san'atlarning o'ziga xos jihatlari xolisona baholash ko'nikmalari paydo bo'ladi.	2
MUNOZARALAR				4
1	Ogahiy "Qobusnoma" - ning mohir tarjimoni	Ogahiyning tarjimonlik faoliyati, axloqiy-didaktik asarlar tarjimasidagi mahorati haqida tasavvurlar hosil qilinadi. Ogahiy va Kaykovus qarashlaridagi mushtarakliklar, "Qobusnoma" asari tarjimasidagi shoir mahorati to'g'risida ma'lumot beriladi.	Talabalar Ogahiyning tarjimonlik faoliyati, axloqiy-didaktik asarlar tarjimasidagi mahorati, Kaykovus va Ogahiy qarashlaridagi mushtarakliklar, "Qobusnoma" asari tarjimasidagi shoir mahorati to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'lishadi. Ogahiy tarjima asarlarining bugungi kundagi ahamiyatini bilib oladilar.	2
2	Ogahiy ruboiy va qit'alarining tarbiyaviy ahamiyati	Ruboiy va qit'a janrining Ogahiy she'riyatidagi o'rni, ularning o'ziga xosligi, ushbu janrdagi she'rlarida shoirning axloqiy-didaktik qarashlari ifodasi haqida tushunchalar beriladi. Shoir ruboiy va qit'alarining ahamiyatini tushuntirishga urg'u beriladi.	Ruboiy va qit'a janrining Ogahiy she'riyatidagi o'rni, ularning o'ziga xosligi, shoirning axloqiy-didaktik qarashlari ifodasi to'g'risida muayyan xulosalar chiqarishadi. Ogahiy ruboiy va qit'alarini mustaqil tahlil qila olish ko'nikmasiga ega bo'ladilar.	2
TAQDIMOT				4
1	Ogahiy	Ogahiyning "Ta'viz ul-	Sharq adabiyoti tarixidagi	2

	g'azallari	oshiqin" devonida g'a-zallarning o'rni, shoir g'azallarining mavzu yo'nalishi va badiiy xususiyatlari, yangicha qofiya, radif yaratishdagi shoirning o'ziga xosligi haqida ma'lumotlar beriladi.	g'azalnavislik an'analari, Ogahiy devonidagi g'azallarning mundarijasi, mavzu yo'nalishi va badiiy xususiyatlari, qofiya, radif yaratishdagi shoirning o'ziga xosligi haqida bilimlarini oshirib boradilar.	
2	Ogahiy lirik qahramoni	Ogahiy she'riyatida lirik qahramonining o'ziga xosligi, lirik qahramon ruhiy kechinmalari tasviri, shoirning olam, odam, tabiat, jamiyat, va ilohiyot haqidagi qarashlari ifodasi haqida so'z yuritiladi.	Ogahiy she'riyatida lirik qahramonining o'ziga xosligi, lirik qahramon ruhiy kechinmasi tasviri, shoirning olam, odam, tabiat, jamiyat va ilohiyot haqidagi qarashlari ifodasini anglab yetadilar.	2

VII. "MUHAMMAD RIZO OGAHIY HAYOTI VA IJODI" KURSINI O'QITISHNING O'QUV-USLUBIY TA'MINOTI

"MUHAMMAD RIZO OGAHIY HAYOTI VA IJODI" KURSINING SILLABUSI

Fanning qisqacha tavsifi			
OTMning nomi va joylashgan manzili:			
Kafedra:	O'zbek adabiyoti tarixi va folklor		
Ta'lim sohasi va yo'nalishi:			
Fanni (kursni) olib boradigan o'qituvchi to'g'risida ma'lumot:	Tozagul Matyoqubova f.f.n., dotsent	e-mail: tozagul_matyaku- bova@mail.ru	
Dars vaqti va joyi:		Kursning davomiyligi:	
Individual grafik asosida ishlash vaqti:			
Fanga ajratilgan	Auditoriya soatlari	Mustaqil	30

Soatlar	Ma'ruza:	8	Seminar	12	ta'lim:	
Fanning boshqa fanlar bilan bog'liqligi (prerekvizitlari):	Fakultativ o'quv kursi – “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Adabiyot nazariyasi”, “Pedagogika”, “Psixologiya”, “Tilshunoslik”, “Tarix”, “Madaniyatshunoslik”, “Milliy g‘oya va mafkura” va ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan o‘zaro aloqador hisoblanadi.					
Fanning mazmuni						
Kursning maqsad va vazifasi:	<p>Fanning asosiy maqsadi – Talaba-yoshlarda milliy g‘urur, o‘zlikni anglash, qadriyatlarga hurmat tuyg‘ularini tarbiyalash, ularga ulug‘ ajdodlarimiz bosib o‘tgan hayot yo‘lini o‘rnak sifatida ko‘rsatish, Ogahiy hayoti va ijodini o‘rganishning zaruriyatini tushuntirish, milliy g‘oya targ‘ibotida Xorazm adabiy muhiti o‘rnini Ogahiy faoliyati misolida ochib berish, ijodkorning bugungi milliy ma’naviyatimiz, boy madaniy merosimiz xazinasida tutgan o‘rnini, qadr-qimmatini asoslashdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - XIX asr Xorazm adabiy muhitida Ogahiyning tutgan o‘rni va mavqeyini ochib berish; - Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodiga doir muhim ma’lumotlarni tarixiy dalillar asosida yoritish; - Ogahiyning lirik shoir, tarixnavis va tarjimonlik faoliyatini atroflicha yoritish; - yoshlarni vatanparvarlik ruhida, yuksak insoniy fazilatlar egasi sifatida tarbiyalash, ma’rifat va taraqqiyotga boshlash yo‘lida Ogahiy faoliyatidan, asarlaridan foydalanishni targ‘ib etish; - Ogahiy hayotiy faoliyatining asosi bo‘lgan sabr-u qanoat, xokisorlik, fidoiylik, insonparvarlik, oliyjanoblik, yuksak vatanparvarlik, millat va yurt kelajagi uchun qayg‘urish, zahmatkashlik, haqiqat, adolat kabi fazilatlarning ma’naviy-axloqiy mohiyati va bugungi kun yoshlari kamolotidagi ahamiyatini tushuntirish; - Ijodkorning lirik she’rlari, tarjima va tarixiy asarlari mazmun-mohiyatini, g‘oyaviy yo‘nalishini bugungi kun nuqtayi nazaridan tahlil qilish va boshqalar. 					
Talabalar uchun talablar	<p>Fakultativ kursni o‘zlashtirish jarayonida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Xorazm adabiy muhiti; - Ogahiyning hayoti va faoliyati; - Xorazm adabiy muhitining shakllanishiga xos xususiyatlari <i>haqida tasavvurga ega bo‘lishi</i>; - Ogahiy hayot yo‘li; - Ogahiy ijodiy merosi; - Ogahiy ijodining Xorazm adabiy muhitidagi o‘rnini <i>bilishi va ulardan foydalana olishi</i>; 					

	<ul style="list-style-type: none"> - Xorazm adabiy muhitining ijtimoiy-siyosiy hayotidagi rolini tushuntira bilish; - Ogahiyning hayoti va ijodini o'rganilish darajasini tahlil qila olish; - Ogahiyning tarixiy va tarjimonlik faoliyatini tushuntira bilishi; - Xorazm adabiy muhitining shakllanishiga sabab omillarni izohlay olish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i>
Elektron pochta orqali munosabatlar tartibi	Professor-o'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqa elektron pochta orqali ham amalga oshirilishi mumkin.

Sillabus taqvim:

O'tiladigan mavzular ro'yxati:

№	Mavzular	Ma'ruza	Suhbat-muloqot	Munozara	Taqdimot
1	Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi	2 soat			
2	Ogahiy lirikasi. "Ta'viz ul-oshiqin" devoni	2 soat			
3	Ogahiy – yetuk tarixnavis	2 soat			
4	Ogahiyning tarjimonlik mahorati	2 soat			
5	Muhammad Rizo Ogahiy va Xorazm adabiy muhiti		2 soat		
6	Ogahiy devonining janriy xususiyatlari		2 soat		
7	Ogahiy "Qobusnoma"-ning mohir tarjimoni			2 soat	
8	Ogahiy ruboiy va qit'alarining tarbiyaviy ahamiyati			2 soat	
9	Ogahiy g'azallari				2 soat
10	Ogahiy lirik qahramoni				2 soat
Jami		8 soat	4 soat	4 soat	4 soat
Asosiy adabiyotlar:		1. Abdug'afurov A. Muhammad Rizo Ogahiy. - T.: Meros, 1999. 2. Adizova I. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. O'quv qo'llanma. – T.: Fan, 2009 3. Atoqli shoir, tarixnavis, tarjimon. - T., 1999. 4. Matyoqubova T. Poetik idrok va mahorat – T.: Fan va texnologiya, 2011. 5. Ogahiy. Ta'viz ul-oshiqin. - T.: Fan, 1960. 6. Ogahiy. Asarlar. Uch jildlik. 1-6 jildlar.			

	<p>- T.: Adabiyot va san'at, 1971-1980.</p> <p>7.Orzibekov R. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – T.: Fan, 2006</p>
Qo'shimcha adabiyotlar:	<p>1. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va farovonligining garovi //Xalq so'zi 2016 yil 8 dekabr</p> <p>2. Karimov I.A. Xiva shahrining 2500 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi tabrik so'zi // Xalq so'zi. - 1997. - 21 okt.</p> <p>3. Abdullaev V. Navoiy an'alarining xorazmlik ijodkorlar tomonidan davom ettirilishiga doir // Sharq yulduzi. - 1959.- №4.- B.127-137.</p> <p>4. Abdullaev V. O'zbek adabiyoti tarixi. K.2. - T.: O'qituvchi, 1967.</p> <p>5. Abdug'afurov A. Muhammad Rizo Ogahiy // O'zbek tili va adabiyoti. - 1999. - №3. - B. 8-15.</p> <p>6. Bayoniy. Shajarai Xorazmshohiy // Meros turkumi. - T.: Kamalak, 1991. - B.175-265.</p> <p>7. Zohidov V. Ogahiy. O'zbek adabiyoti tarixidan. –T.: O'zadabiynashr, 1961.</p> <p>8. Laffasiy. Tazkirai shuaro. – Urganch: 1992.</p> <p>9. Ogahiy asarlarining tavsifi / Tuzuvchi G'anixo'jaev F. - T.: O'zFan, 1986.</p> <p>10. Ogahiy. Ishq ahlining tumori. Tanlangan asarlar. - T.: Meros, 1999</p> <p>11. Ogahiy abadiyoti. (Maqolalar, esselar) / Al-Xorazmiy nomli Urganch; davlat un-ti, Xorazm Ma'mun akademiyasi. - T.: O'zbekiston; 1999.</p> <p>12. Yusupov Y. Xorazm shoirlari. - T.: Badiiy adabiyot, 1967.</p> <p>13. Yusupov Y. O't chaqnagan satrlar. – T.: Adabiyot va san'at, 1983.</p> <p>14. O'zbek adabiyoti tarixi. 5 tomlik. T.4. - T.: Fan, 1978.</p>
Fan dasturning informatsion-uslubiy ta'minoti	<p>www.ziyouz.com</p> <p>www.kutubxona.com</p> <p>www.ijod.uz</p> <p>www.adabiyot.uz</p>

**“MUHAMMAD RIZO OG’AHYIY HAYOTI VA IJODI” KURSINI
O‘QITISHNING MA’RUZA TEXNOLOGIYASI**

Vaqt – 2 soat	Talabalar soni nafar
O‘quv mashg‘ulotining shakli	Muammoli ma’ruza
Ma’ruza mashg‘ulotining rejasi	
O‘quv mashg‘ulotining maqsadi: O‘zbek ogahiyshunosligining mustaqillik sharoitidagi taraqqiyoti va rivojlanishini aniqlash, Ogahiy hayoti va ijodini o‘qitishning eng samarali usullarini ko‘rsatib berishdan iboratdir.	
Pedagogik vazifalar: - Ogahiy hayoti va ijodining o‘rganilish tarixi, uning jamoat va davlat arbobi sifatidagi faoliyati bilan tanishtirish; - Ogahiyning lirik she’riyati, tarixiy va tarjima asarlari haqida ma’lumot berish ; - Ogahiyning ijodkorlik mahoratini tahlil etish ;	O‘quv faoliyatining natijalari. <i>Talaba:</i> - Ogahiy hayoti va ijodining o‘rganilish tarixi, uning jamoat va davlat arbobi sifatidagi faoliyatiga tavsif beradi; - Ogahiyning lirik she’riyati, tarixiy va tarjima asarlarining o‘ziga xos jihatlarini izohlaydi; - Ogahiyning ijodkorlik mahoratini tasniflaydi.
O‘qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma’ruza, blits-so‘rov, bayon qilish, klaster, “BBB” texnikasi
O‘qitish vositalari	Ma’ruzalar matni, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar
O‘qitish shakli	Jamoa va guruh bo‘lib ishlash
O‘qitish shart-sharoiti	Elektron doska bilan jihozlangan xona

MA’RUZA MASHG‘ULOTINING TEXNOLOGIK XARITASI

Ish bosqichlari va vaqti	Faoliyat	
	O‘qituvchi	Talaba
1-bosqich. O‘quv mashg‘ulotiga kirish. 10 daqiqa	O‘qituvchi mashg‘ulot mavzusini e’lon qiladi. Dars maqsadini aniq tushuntiradi, har bir bosqich uchun ajratilgan vaqt hajmini aniqlaydi, darsdan kutilayotgan natijalarni eslatadi.	Talabalar mashg‘ulot mavzusi hamda bosqichlari, qoidalari, kutilayotgan natijalarni aniq tushunib oladilar. Jamoaviy ta’limiy faoliyatga tayyor bo‘ladilar, mavzuga nisbatan qiziqish shakllanadi.
2-bosqich. Asosiy bosqich. 55 daqiqa	Ma’ruza mashg‘uloti rejasi va tuzilishiga muvofiq ta’lim jarayonini tashkil qiladi. O‘qituvchi rejaning har bir bandi bo‘yicha ma’lumotlar beradi. Darsni talabalar	Mashg‘ulot mavzusi bo‘yicha nimalarni bilishlari, nimalarni bilishni istashlari aniqlashtirib olinadi va bunda BBB jadvalining 3-ustuni darsning yakuniy bosqichida to‘ldiriladi.

	<p>xohishlari va qiziqishlariga qarab rejalashtiradi. O'zni bilan shoir she'riy asarlaridan namunalar tahlilga tortiladi.</p> <p>(ma'ruza matni tayanch o'quv axborotida keltiriladi).</p> <p>Ma'ruzani bayon qilish davomida interfaol o'qitish usullarini qo'llash orqali talabalarni faollashtirishga erishadi, o'zni bilan talabalar muammoli savollar bilan murojaat qiladi.</p> <p>Taqdimotdagi ma'lumotlar tushuntirilib, tahlil qilib, fikrlar umumlashtirib boriladi.</p> <p>Berilayotgan har bir savolga javoblar shoir asarlari tahlili asosida yoritib boriladi.</p>	<p>Talabalarda ta'limiy faoliyatga nisbatan motivatsiya rivojlanadi, o'quv-bilish faoliyatlari to'g'ri rejalashtiriladi. Ularda ta'limiy maqsadlar asosida hamkorlikda ishlash, izlanish ko'nikmalari tarkib topadi.</p> <p>Talabalar o'qituvchi tomonidan berilgan muammoli savollarga shaxsiy fikr, nuqtayi nazarlaridan kelib chiqqan holda erkin fikr bildiradilar.</p> <p>Taqdimotda keltirilayotgan ma'ruza matnini tezislar shaklida yozib oladilar.</p> <p>Talabalar faol hamkorlikda ta'lim olishni o'rganadilar, ularda onglik va mas'uliyatlik kabi kasbiy sifatlar shakllanadi.</p>
<p>3-yakuniy bosqich. 10 daqiqa</p>	<p>Talabalar tomonidan ma'ruzada keltirilgan o'quv axborotining o'zlashtirilganlik darajasini aniqlash maqsadida mavzuga oid kichik esse yozish topshirig'i beriladi.</p> <p>Ilmiy axborot muhokama qilinadi.</p>	<p>Ilmiy axborot yozishda faol ishtirok etadilar.</p>
<p>Mustaqil ta'lim uchun topshiriq. 5 daqiqa</p>	<p>Mavzuni to'liq o'zlashtirish, muloqot vositalarining har biriga misollar tayyorlab kelish.</p>	<p>Mavzu bo'yicha maqola tayyorlaydilar.</p>

VII. KURS YUZASIDAN MASHG'ULOTLAR VA MUSTAQIL TA'LIM YUZASIDAN KO'RSATMALAR

O'qitishda kasbiy yo'naltirilganlikni amalga oshirishdagi faoliyati.

Ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion texnologiyalarni qo'llash yuzasidan o'qituvchining amaliy faoliyati quyidagi bosqichlar:

- innovatsion texnologiyalarning metodologik asoslarini o'zlashtirgan holda uni pedagogik amaliyotda qo'llash yo'llarini belgilash;

- o'qitishning barcha shakllari: ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari, auditoriyadan tashqari mashg'ulotlar, mustaqil ta'limning didaktik maqsadlarini e'tiborga olgan holda innovatsion texnologiyalarni tanlash va joriy etish;

- o‘qitishning asosiy shakllari bo‘lgan ma’ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarida o‘rganiladigan mavzuni mazmunini e’tiborga olgan holda axborot-kommunikatsion va pedagogik innovatsiyalarni uyg‘unlashtirish va amalda qo‘llash;

- mazkur jarayondan olingan natijalarni tahlil qilish, umumlashtirish, talabalarning bilim, ko‘nikma va malakalaridagi bo‘shliqlarni aniqlash, ularni bartaraf etish yo‘llarini belgilashdan iborat.

Ta’lim tizimida interfaol ta’lim texnologiyalarining quyidagi shakllari mavjud:

Ta’lim innovatsiyalari bir necha turga ajratiladi:

1. Faoliyat yo‘nalishiga ko‘ra: pedagogik jarayonda yoki ta’lim tizimini boshqarishda qo‘llaniladigan innovatsiyalar.

2. Kiritilgan o‘zgarishlarning tavsifiga ko‘ra: radikal, modifikatsiyalangan hamda kombinatsiyalangan innovatsiyalar.

3. O‘zgarishlarning ko‘lamiga ko‘ra: tarmoq (lokal), modul va tizim innovatsiyalari.

4. Kelib chiqish manbaiga ko‘ra: jamoa tomonidan bevosita yaratilgan yoki o‘zlashtirilgan innovatsiyalar.

Zamonaviy sharoitda ta’lim samaradorligini oshirishning eng maqbul yo‘li – bu mashg‘ulotlarning interfaol metodlar yordamida tashkil etish.

“**Interfaol**” tushunchasi ingliz tilida “interact” (rus tilida “interaktiv”) “inter”– o‘zaro, ikki taraflama, “act” – *harakat qilmoq, ish ko‘rmoq* kabi ma’nolarni anglatadi.

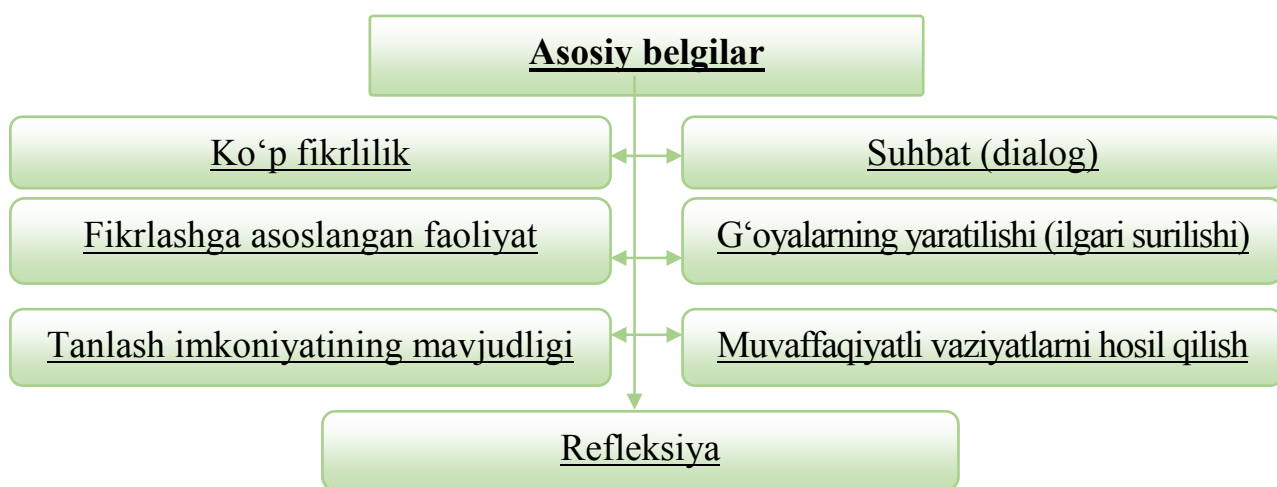
Interfaol ta’lim – ta’lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko‘nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etishga asoslanuvchi ta’lim hisoblanadi.

Interfaollik ta’lim jarayoni ishtirokchilarining bilim, ko‘nikma, malaka hamda muayyan axloqiy sifatlarni o‘zlashtirish yo‘lida birgalikda, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakatni tashkil etish layoqatiga egaliklaridir.

Mantiqiy nuqtayi nazardan interfaollik, eng avvalo, ijtimoiy subyektlarning suhbat, o‘zaro hamkorlikka asoslangan harakat, faoliyatning olib borishlarini ifodalaydi.

An’anaviy ta’limda ham, tabiiy ravishda, suhbat asosini axborot tashkil etadi. Ammo axborot uzatishning asosiy manbai o‘qituvchining tajribasi bo‘lib, bu jarayonda u yetakchilik, dominantlik qiladi, ya’ni u darsning asosiy vaqtida bilimlarni og‘zaki tarzda o‘quvchi (magistrant)larga yetkazib berishga intiladi. Faollik ko‘rsatish o‘qituvchigagina xos bo‘lib, o‘quvchi (magistrant)lar bu vaziyatda sust tinglovchi bo‘lib qoladi. Ularning asosiy vazifasi o‘qituvchini tinglash, zarur o‘rinlarda yozish, savollar bilan murojaat qilinganida javob qaytarish, kam holatlarda ruxsat etilgandagina so‘zlashdan iboratdir.

Interfaol ta’limning asosiy belgilari

Bugungi kunda respublika ta’lim muassasalarida interfaol ta’limning quyidagi eng ommaviy texnologiyalari qo‘llanilmoqda:

- 1. Interfaol metodlar:** “Keys-stadi”, “Blits-so‘rov”, “Modellashirish”, “Ijodiy ish”, “Munosabat”, “Reja”, “Suhbat” va boshqalar.
- 2. Strategiyalar:** “Aqliy hujum”, “Bumerang”, “Galeriya”, “Zigzag”, “Zinama-zina”, “Muzyorar”, “Rotatsiya”, “I-jadval”, “Yumaloqlangan qor” va h.k.
- 3. Grafik organayzerlar:** “Baliq sekleti”, “BBB”, “Konseptual jadval”, “Venn diagrammasi”, “Insert”, “Klaster”, “Nima uchun?”, “Qanday?” va boshqalar.

Keyingi yillarda ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosiy o'rinni egallamoqda. Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko'ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo'naltirilishi talab qilinmoqda. O'zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta'lim *shaxsga yo'naltirilgan ta'lim* deb nomlanadi. Ushbu ta'lim pedagog va magistrant o'rtasidagi o'zaro munosabat hamkorlik va tanlash erkinligiga asoslanib, magistrantni qadriyat sifatida e'tirof etilishi uchun sharoit yaratadi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining quyidagi turlari farqlanadi: 1. Modulli ta'lim texnologiyasi. 2. Muammoli ta'lim texnologiyasi. 3. Interfaol ta'lim texnologiyasi. 4. Individual ta'lim texnologiyasi. 5. Masofaviy ta'lim texnologiyasi. 6. Kompyuter ta'lim texnologiyasi. 7. Hamkorlik ta'lim texnologiyasi. 8. Loyiha ta'lim texnologiyasi. 9. Dasturiy ta'lim texnologiyasi. 10. Tabaqalashtirilgan ta'lim texnologiyasi. 11. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasi. 12. O'yin texnologiyalari. 13. Gender ta'lim texnologiyasi. 14. Quvvatni tejoychi ta'lim texnologiyasi.

Mazkur ta'lim texnologiyalaridan *modulli ta'lim, muammoli ta'lim va interfaol ta'lim texnologiyalarini* faol qo'llash tavsiya qilinadi.

Ta'lim jarayonida faol qo'llanayotgan innovatsion texnologiyalardan biri **keys-stadi** hisoblanadi. Keys texnologiyasi bugungi kungacha asosan iqtisod va huquq sohalarida qo'llab kelingan. Hozirgi kunda boshqa ijtimoiy-gumanitar fanlardan foydalanish ham ta'lim samaradorligini oshirishi e'tirof etilmoqda.

Keys-stadi – (inglizcha *case* – to'plam, aniq vaziyat, *stadi* – ta'lim) keysda bayon qilingan va ta'lim oluvchilarni muammoni ifodalash hamda uning maqsadga muvofiq tarzidagi yechimi variantlarini izlashga yo'naltiradigan haqiqiy yoki sun'iy ravishda yaratilgan vaziyatning tahlil etilishiga asoslanadigan o'qitish metodi.

Keys-stadi usuli qo'llanilgan o'quv mashg'ulotining texnologik xaritasi Ishlar bosqichi va mazmuni

Ishlar bosqichi va mazmuni	F a o l i y a t	
	Ta'lim beruvchi	Ta'lim oluvchi
Tayyorgarlik	Tanishish uchun talabalarga keys materiallarini tayyorlaydi va avvalgi mashg'ulotlarda tarqatadi.	Keys mazmuni bilan tanishadilar
1-bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish. (5 daq.)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzusi, maqsadi, kutilayotgan natijalar va uni olib borish rejasi bilan tanishtiradi. Keys ahamiyatini va uni kasbiy bilimlarni rivojlanishiga ta'sirini tushuntiradi.	Diqqat qiladilar.

2-bosqich. Bilimlarni faollashtirish (10 daq.)	2.1. Talabalar bilimini faollashtirish maqsadida mavzuning asosiy tushunchalari bo'yicha tezkor-so'rov o'tkazadi (ilova). 2.2. Amaliy mashg'ulotda ishlash tartibi, baholash ko'rsatkich va mezonlari bilan tanishtiradi (ilova).	Savollarga javob beradilar. Muhokama qiladilar, aniqlashtiruvchi savollar beradilar.
3-bosqich. Alohida ishlash. (20 daq.)	3.1. Keys materiallarini muhokama qilishni tashkillashtiradi, ishlash qoidasi, vaziyatlarni tahlil qilish chizmasi, muammolarni ifodalashiga e'tibor berishlariga qaratadi. 3.2. Vaziyatni mustaqil tahlil qilishni, muammoni ifodalashni, yechish yo'llarini aniqlashni, so'ngra uni yechish topshirig'ini beradi.	Keys materiallarini muhokama qiladilar, aniqlaydilar, savollar beradilar. Mustaqil ravishda tahlil qilish varag'ini to'ldiradilar, muammoni yechadilar.
4-bosqich. Kichik guruhlarda ishlash (20 daq.)	4.1. Talabalarni kichik guruhlariga bo'ladi va topshiriq beradi: vaziyatni muhokama qilish va tahlil qilib ko'rish, guruh uchun vaziyatni tahlil qilish varag'ini to'ldirish, yechish tartibini ishlab chiqish, topshiriqni yechish, taqdimotga tayyorlanish	Keysni yechish va taqdimot varag'ini tayyorlash bo'yicha harakatlar qiladilar
5-bosqich. Taqdimot (20 daq.)	5.1. Taqdimot, muhokama va guruhlar taqdimotini o'zaro baholashni tashkillashtiradi. Javoblarni sharhlaydi, tahlil qilish va muammoli vaziyatni yechish jarayonida qilingan xulosalarga e'tibor qaratadi.	Guruhlar taqdimot qiladilar. Boshqa talabalar munozarada ishtirok etadilar, savollar beradilar.

KONSEPTUAL JADVAL

O'rganilayotgan tushuncha, hodisa, fikrlarni uch va undan ortiq jihat va ko'rsatkichlari bo'yicha taqqoslashni ta'minlaydi hamda yaxshi samara beradi. Tizimli fikrlashga o'rgatish, muammoni tahlil qilish, ma'lumotlarni tuzulmaga keltirish, tizimlashtirish ko'nikmalarini rivojlantirish, o'rganilayotgan hodisalarning muhim belgilarini aniqlash, tadqiqot yo'nalishini belgilash, internetda axborot qidirish uchun tayanch so'z va iboralarni tanlash maqsadlarida tuziladi.

Jadval quyidagicha tuziladi: gorizontaal bo'yicha taqqoslanadigan tushunchalar, vertikal bo'yicha esa, ularning taqqoslanadigan turli jihat va xossalari joylashtiriladi.

Konseptual jadvalda o'zlashtirilayotgan o'quv materialining ancha qismi ixcham shaklda ifodalanadi. Bunday jadval mashg'ulotning metodik ta'minotini yanada boyitadi. Muayyan matn bo'yicha konseptual jadvallarni mikroguruhlarda aqliy hujumdan foydalanib tuzish va ularni guruh bo'yicha muhokama qilib, eng

maqbul variantini qabul qilish amaliy mashg'ulotlarning «anglash» fazasida yaxshi natija berishi mumkin. Konseptual jadval yordamida bir necha kasb yoki mutaxassisliklarni taqqoslash ham mumkin. Dars davomida o'tkazilayotgan munozara davomida talabalarga konseptual jadval tuzish topshirig'ini berish tavsiya etiladi. Bunday jadval tuzishni uyga vazifa qilib berish esa talabalarning mustaqil bilish faoliyatini yanada samarali bo'lishini ta'minlaydi.

Fakultativ o'quv kursini o'qitishda **slaydlar, video, multivideo, qisqa metrajli hujjatli filmlardan** foydalanish mumkin. Shuningdek, o'qitishning **an'anaviy va ilg'or usullarini, shuningdek, o'qitishning an'anaviy va ilg'or uslublarini, jumladan, ekspress so'rovlar, test so'rovlari, dasturiy o'qitish, davra suhbatlarini o'tkazish, muammoli o'qitish texnik vositalarini qo'llash, ekskursiya** va boshqa usullardan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Mustaqil ta'lim-tarbiya jarayoni mashg'ulotlari ma'ruza, muloqot, munozara, taqdimot tarzida tashkil etiladi. Ushbu mashg'ulotlarni quyidagi algoritm (bilish, qo'llash, tahlil qilish va natija) asosida amalga oshiriladi.

Talabalarga fakultativ o'quv kursini zamonaviy usulda o'rgatish, ularning mustaqil bilim olishiga sharoit yaratish hamda olgan bilimini mustaqil ravishda baholash uchun quyidagilardan foydalaniladi:

– “Aqliy hujum”, “Debatlar” “Reynstorming”, “Klaster” (axborotni yig'ish), “Sinkveyn” (axborotni yig'ish, “Akvarium”, “Charxpalak”, “G'oyalar bahsi”, “Matbuot-konferensiyasi” kabi yangi pedagogik texnologiyalaridan foydalanish.

– Talabalarni oldindan tarqatma materiallar bilan ta'minlashga erishish.

– Talabalarning kichik guruhlarga bo'lib, murabbiy-ustozlar rahbarligida mustaqil bilim olishga o'rgatish.

– Ma'ruza matnidagi jadval diagramma va raqamli ma'lumotlarni oldindan tayyorlab, guruh talabalariga tarqatish. (Bu usul o'qituvchining vaqtini tejab, talabalarni ortiqcha yozishdan ozod qiladi).

– Test savollari tuzish.

– “Tayanch” iboralarni ishlab chiqib, talabalarga ularni mukammal o'zlashtirishda ko'maklashish.

– talabalarni zamonaviy kompyuter dasturlari asosida tayyorlangan slaydlar bilan ko'rgazmali ma'ruza qilishga o'rgatish kabi usullardan foydalanish mumkin.

MUSTAQIL TA'LIMNI AMALGA OSHIRISH

Talaba mustaqil tayyorlanganda fakulteti o'quv kursi xususiyatlaridan kelib chiqqan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

– tarqatma materiallar bo'yicha fakultativ o'quv kurs mavzularni o'zlashtirish. Bunda o'qituvchi asosiy materialning bayon qilinishiga alohida ahamiyat berishi lozim bo'ladi. Tarqatma materiallar hajmi har bir mavzu bo'yicha 3-5 sahifa bo'lishiga erishish kerak. Bunday ish natijalari reyting nazoratining muvofiq bosqichlarida tekshiriladi.

– O‘qitish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimlari bilan ishlash. Bu usul mashg‘ulotlar hamda mustaqil ishga tayyorgarlik ko‘rish jarayonida qo‘llanilishi mumkin.

– O‘z-o‘zini baholash orqali bilimni uzluksiz nazorat qilish. Talaba maxsus formula yordamida o‘z bilimini o‘zi baholaydi va maxsus nazorat daftarlariga qayd etib boradi.

– Fakultativ o‘quv mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ishlash hamda ularni o‘rganish;

– Talabalarning mustaqil ta‘lim va taqdimot bilan bog‘liq holda fakultativ o‘quv kursining muayyan mavzularni chuqur o‘rganish. Mustaqil ishning bu shakli barcha semestr talabalariga tavsiya etiladi.

– Internet materiallari.

– Audio manbalar.

– Axborot-resurs markazlaridagi mavjud davriy matbuot materiallari.

– Avtomatlashtirilgan o‘rgatuvchi, nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishlash. Bu mashg‘ulotlar talabani bilimlarni yanada mustahkamlaydi, tafakkurini boyitadi

Ogahiy hayoti va ijodini o‘rganish jarayonida talabaga quyidagi badiiy va ilmiy asarlarni mustaqil o‘qishi tavsiya etiladi:

1. Ogahiy. Ta‘viz ul-oshiqin. Asarlar. 6 jildlik. 1-2 jild. – T.: Adabiyot va san‘at, 1971-1972
2. Kaykovus. Qobusnoma (Ogahiy tarjimasini) – T., 1992
3. Husayn Voiz Koshifiy. Axloqi Muhsiniy (Ogahiy tarjimasini) – T.: Navro‘z, 2017
4. Abdurahmon Jomiy. Yusuf va Zulayho (Ogahiy tarjimasini) / Ogahiy. Asarlar. 6 jildlik. J.3. – T.: Adabiyot va san‘at, 1974. – B.9-241
5. Sa‘diy. Guliston (Ogahiy tarjimasini) / Ogahiy. Asarlar. 6 jildlik. J.4. – T.: Adabiyot va san‘at, 1977. – B.87-183
6. Ogahiy. Riyoz ud-davla / Ogahiy. Asarlar. 6 jildlik. J.5. – T.: Adabiyot va san‘at, 1978. – B.17-178
7. Ogahiy. Ajab ohangu navolar (kichik janrdagi she‘rlar) – Urganch, Xorazm, 1998.
8. Erkin Samandar. Quyun izlari yoxud Ogahiy. – T., 2009
9. Abdug‘afurov A. Muhammad Rizo Ogahiy. – T.: Meros, 1999.
10. Atoqli shoir, tarixnavis, tarjimon. – T.: Xalq merosi, 1999.
11. Ogahiy – shoir, muarrix, tarjimon. Respublika ilmiy-nazariy anjumani materiallari. T.: Mumtoz so‘z, 2019
12. Muhammad Rizo Ogahiyning o‘zbek mumtoz adabiyoti rivojida tutgan o‘rni. Respublika onlayn ilmiy-nazariy anjumani materiallari. – T., 2020

TAQDIMOTLARNI AMALGA OSHIRISH

Taqdimotlar fakultativ o‘quv kursda olingan bilim, malaka va ko‘nikmaning amalda qo‘llanilishi, ya’ni yangi shaxs madaniyati tarziga aylanganligi darajasini ko‘rsatuvchi indikator vazifasini o‘taydi. Taqdimotlar o‘quv taqvimiy rejada ko‘rsatilgan mavzular doirasida tavsiya etilgan mavzularga bag‘ishlanadi. Talaba mavzuni tanlashiga imkon beriladi.

Taqdimotga tayyorlanish jarayonida talabaga quyidagi tavsiyalar va ko‘mak beriladi :

- fakultativ o‘quv kursi mavzulari bo‘yicha adabiyotlarni o‘rganish va tahlil qilish, qo‘shimcha adabiyotlar ustida ishlash hamda ularni o‘rganish.
- internet materiallarini topish va unumli foydalanish;
- audivizual manbalardan foydalanish;
- axborot resurslari markazidagi mavjud davriy matbuot materiallaridan foydalanish.

TAVSIYA ETILADIGAN TAQDIMOT MAVZULARI

1. Ogahiy hayoti va ijodiy faoliyati.
2. Ogahiy hayoti va ijodining zamondoshlari tomonidan o‘rganilishi.
3. Istiqloq davri ogahiyshunosligi.
4. Ogahiy – lirik shoir.
5. “Ta’viz ul-oshiqin” devonining tarkibiy tuzilishi.
6. “Ta’viz ul-oshiqin”dagi g‘azallar.
7. “Ta’viz ul-oshiqin”dagi muxammaslar.
8. Ogahiy ruboiylari.
9. Ogahiy badiiy mahorati.
10. Ogahiy lirik qahramoni.
11. Ogahiy she’riyatida oshiq va ma’shuqa tasviri.
12. Ogahiyning axloqiy-didaktik she’rlari.
13. Ogahiy tarixiy asarlari.
14. Ogahiy tarixiy asarlarida she’riy namunalar.
15. Ogahiy tarixiy asarlarida adabiy muhit tasviri.
16. Laffasiyning “Tazkirai shuaro”sida Ogahiy tasviri.
17. Ogahiy – yetuk tarjimon.
18. “Qobusnoma” – Ogahiy tarjimasida.
19. Ogahiy tarjimalarining badiiy xususiyatlari.
20. O‘zbek adabiyotida Ogahiy obrazi tasviri.

VIII. FAKULTATIV KURS MAVZULARINING QISQACHA MAZMUNI MA'RUZALAR

Birinchi mashg'ulot: Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi.

O'tkazish shakli: ma'ruza.

O'qituvchi talabalarni Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi bilan aloqador eng muhim va asosli ma'lumotlar bilan tanishtiradi. Ogahiy XIX asr o'zbek adabiyotining yirik namoyandasi va Xorazm adabiy muhitining yetuk vakillaridan biri ekanligi aytib o'tiladi. Uning zabardast olim, iste'dodli shoir, yetuk tarixchi, mohir tarjimon sifatida adabiyotimiz tarixida o'ziga xos o'rin tutishini alohida ta'kidlaydi. Ijodkor yashagan tarixiy sharoit va davr ijtimoiy-siyosiy jarayonlari to'g'risida tasavvur uyg'otadi. Ogahiyning davlat va jamoat arbobi sifatida shakllanishiga ta'sir etgan omillar izohlanadi. Ogahiy hayoti va faoliyati tadqiq etilgan ishlar bilan tanishtiradi. Shoir ijodining zamondoshlari tomonidan o'rganilishi, Ogahiy hayoti va ijodining ilmiy asosda tadqiq etilishi, asarlarining joriy nashrlari tasniflanadi. Ogahiy hayoti va ijodini o'rganishning ahamiyatini bugungi milliy g'oya va mafkura negizida tushuntirib o'tadi.

(Shu o'rinda "Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi" yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Mazkur mashg'ulotda o'qituvchi "Xulosalash" (Rezyume) metodidan foydalanadi. Bu metod mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Darsda "Ogahiy ijodiy merosini o'rganishning qanday afzalliklari va muammolari bor?" degan muammoni quyidagicha o'rganish mumkin.

1. **Afzalligi.** Ogahiy ijodiy merosini o'rganish orqali yoshlarda yuksak insoniy fazilatlar kamol topadi. Ular go'zallik va nafosatni nozik his qila oladilar.
2. **Kamchiligi.** Ogahiy asarlarida arabiy-forsiy so'zlarning keng qo'llanilishi, uslubining murakkabligi bu adabiy namunalarni tushunishda qiyinchiliklar tug'diradi

Qo'llash: Asar mohiyatini to'g'ri anglab yetishda, Ogahiy ijodiy faoliyatining o'ziga xos jihatlarini belgilab olishda hamda "O'zbek adabiyoti tarixi", "Pedagogika", "Tarix", "Psixologiya" fanlarining tegishli mavzulariga qo'llash mumkin.

Natija: Muhammad Rizo Ogahiy hayoti va ijodi to'g'risida tasavvurga ega bo'ladi. Ogahiy hayotini o'rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san'at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo'ladi. Talabada mumtoz adabiyot namunalarni xolisona baholash ko'nikmalari paydo bo'ladi.

Tayanch tushunchalar: Shoir, ijodkor, alloma, jamoat arbobi, lirika, she'r, g'azal, tarixiy asar, tarjima, adabiyot, adabiy meros, adabiy muhit.

Ikkinchi mashg'ulot: Ogahiy lirikasi. "Ta'viz ul-oshiqin" devoni
O'tkazish shakli: ma'ruza.

O'qituvchi Ogahiyning lirik shoir sifatida o'zbek she'riyatiga qo'shgan hissasi, she'riy merosining bugungi kundagi ahamiyati haqida tushuncha beradi. Uning shoir sifatida kamol topishiga ta'sir ko'rsatgan omillar, ijodkorning Navoiyga munosabati tahlil etiladi.

Ogahiyning lirik devonini "Ta'viz ul-oshiqin" – "Oshiqlar tumori" deb nomlagani, devondagi she'rlarning janriy xususiyatlari haqida ma'lumot beradi. Shoir lirikasidagi yetakchi janrlar, ularning mavzu yo'nalishi va badiiy xususiyatlarini tahlil etadi. Ogahiy lirik qahramonining ruhiy kechinmalari, oshiq va ma'shuqa tasviri yoritiladi. Shoirning forsiy merosi xususida so'z yuritiladi. Ogahiy she'riyatining yoshlar qalbida milliy g'urur, o'zlikni anglash tuyg'ularini kamol toptirishdagi o'rni haqida muayyan mulohazalar ilgari suriladi.

(Shu o'rinda "Ogahiy lirikasi. "Ta'viz ul-oshiqin" devoni" yoritilgan tegishli multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Yoshlar uch guruhga bo'linib, darsda 1-guruh shoir, 2-guruh lirik qahramon, 3-guruh esa kitobxon sifatida ishtirok etishadi. Mashg'ulot davomida olingan tushunchalar asosida guruh a'zolari shoir lirikasi, she'riyati lirik qahramoni, badiiy xususiyatlari, mavzu yo'nalishi xususida fikr yuritishadi. Guruhlarga savollar beriladi. Guruhlar tomonidan bildirilgan fikrlarning asosli ekanligiga qarab ruhan rag'batlantiriladi.

Qo'llash: tajribali pedagog, psixolog, tarixchi mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashg'ulot olib boriladi.

Natija: Ogahiyning lirik merosi, she'riyatining mavzu yo'nalishi, "Ta'viz ul-oshiqin" devoni, uning janriy xususiyatlari, shoir lirik asarlarining bugungi ahamiyatini tushunib yetadilar.

Tayanch iboralar: She'r, lirika, devon, debocha, lirik qahramon, shoir, g'oya, tuyg'u, janr, mavzu, adabiy muhit, misra, bayt, kechinma, lirik "men".

Uchinchi mashg'ulot: Ogahiy–yetuk tarixnavis
O'tkazish shakli: ma'ruza.

O'qituvchi talabalarni Muhammad Rizo Ogahiyning yuksak iste'dod egasi sifatida tarixnavislik sohasida ham qalam tebratib, salmoqli meros qoldirgani, tarixiy asarlarida Xiva xonligida yashagan o'zbek, turkman, qoraqalpoq va qozoq xalqlarining hayoti, turmush tarzi, urf-odatlarini, milliy qadriyatlarini haqida so'z yuritilgani, Xiva xonligining Buxoro, Qo'qon xonliklari, Eron, Hindiston,

Afgʻoniston bilan boʻlgan munosabatlari, oʻzaro urushlari aks ettirilgani tahlil qilinadi.

Ogahiy tarixiy asarlari oʻsha davr hayoti haqida qimmatli maʼlumotlar berishi bilan birga, yuksak badiiyat namunasi ekanligi, ularda tarixiy voqealar shunchaki bayon etilmay, balki obrazli holda badiiy usulda hikoya qilinishi, shoir qitʼa, masnaviy, qasida, taʼrix, ruboiy, fard singari koʻplab sheʼriy janrlarga murojaat qilishi, bularning barchasi tarixiy asarlar badiiyatini yuksaltirib, asar tilining ravonligini taʼminlashi haqida mulohaza yuritiladi. Muhammad Rizo Ogahiy tarixiy asarlari millat manfaati uchun xizmat qilganligi haqida bayon etiladi. Ogahiy tarixiy asarlarida aks etgan gʻoyalarning bugungi kunga muvofiqligi masalalari bayon etiladi.

(Shu oʻrinda “Ogahiy- yetuk tarixnavis” mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Ushbu darsda FSMU texnologiyasi qoʻllaniladi. Oʻqituvchi yoshlarga FSMU texnologiyasining toʻrt bosqichi yozilgan qogʻoz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda ularni toʻldirishni soʻraydi.

Vazifa. “Ogahiy tarixiy asarlarida qanday gʻoyalarni aks ettirgan?” savoli boʻyicha quyida fikrlaringizni bayon eting?

F – fikringizni bayon eting;

S – fikringiz bayoniga biron sabab koʻrsating;

M – koʻrsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;

U – fikringizni umulashtiring.

Talabalarning oʻzlari yozgan fikrlarini oʻqib himoya qilishlari soʻraladi. Bu texnologiya tinglovchilarni oʻz fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va oʻz fikrini boshqalarga oʻtkazishga, ochiq holda bahslashishga, shu bilan birga, bahslashish madaniyatini oʻrgatadi. Oʻqituvchi esa ularning fikrlarini toʻgʻri yoʻnaltirish orqali mavzuni toʻgʻri anglashlariga harakat qiladi.

Qoʻllash: adabiyotshunos, jurnalist, tarixchi, dinshunos mutaxassislar bilan birgalikda interfaol uslubda mashgʻulot olib boriladi.

Natija: yoshlarda Ogahiyning tarixchi, noshir sifatidagi faoliyati haqida tushuncha va tasavvurlar shakllanadi. Ogahiyning milliy adabiyotimiz rivojiga qoʻshgan ulushi, tarixiy asarlarining qanday maqsadlarga xizmat qilganligi, badiiy xususiyatlari masalalarini tahlil etadilar. “Riyoziy ud-davla” va “Shohidi iqbol” asarlari misolida Ogahiyning tarixnavislik iqtidoriga baho berish imkoniga ega boʻladilar. Ogahiyning milliy gʻurur, oʻzlikni anglash, vatanparvarlik haqidagi fikrlarining bugungi kunda ham naqadar dolzarbligini anglab yetadilar.

Tayanch tushunchalar: Ogahiy, tarixnavis, tarixiy sharoit, adabiy hayot, sheʼr, qitʼa, bayt, muarrih, tarixiy shaxs, nazm va nasr, mahorat, badiiylik.

Toʻrtinchi mashgʻulot: Ogahiyning tarjimonlik mahorati

Oʻtkazish shakli: maʼruza.

O'qituvchi talabalarni Xorazm adabiy muhitida tarjima ishlariga katta e'tibor qaratilgani, bu adabiy muhitda jahon adabiyotining ko'plab nodir namunalari arab, fors, usmonli turk tillaridan o'zbek tiliga mahorat bilan o'g'irilgani, XIX asrda 170 dan ortiq noyob asarlar tarjima qilingani, birgina Ogahiyning 20 ga yaqin badiiy, tarixiy, ilmiy-axloqiy asarlarni tarjima qilishiyoq bu davr tarjimachilik miqyosini qo'rsatib bera olishi haqida tushunchalar beradi. Ogahiy Munis tugallay olmagan Mirxondning "Ravzat us-safo" asarining 2-3-jildlarini, Sharafiddin Ali Yazdiyning "Zafarnoma", Muhammad Yusuf Munshiyning "Tazkirai Muqimxoniy", Sa'diyning "Guliston", Kaykovusning "Qobusnoma", Jomiyning "Bahoriston", "Yusuf va Zulayho", Hiloliyning "Shoh va gado", Nizomiyning "Haft paykar" va boshqa Sharq adabiyotining nodir asarlarini mahorat bilan tarjima qilgani to'g'risida fikr-mulohaza bildiriladi. Ogahiy qalamiga mansub tarixiy yoki badiiy asarlar tarjimasida dono o'gitlaridagi da'vat va hikmatlar, tarixiy shaxslar xulq-atvorlari, qiyofalari gavdalangani keltirib o'tiladi. Asliyatning g'oyaviy mazmuni, ruhi, kompozitsiyasini saqlash, tarjimaning asl nusxaga monand bo'lishiga erishish, muallif bayon usullarini ifoda etish mahorati singari tamoyillarga amal qilishi kabilar Ogahiy tarjimalariga xosligi tahlil etiladi.

(Shu o'rinda "Ogahiyning tarjimonlik mahorati" mavzusidagi multimedia materiallari namoyish etiladi)

Interfaol metod

Ushbu dars "Charxpalak" metodi asosida olib boriladi. Talabalar 3 guruhga bo'linadilar. Guruhlarga savollar taqdim etiladi. 1-guruhga Kaykovusning "Qobusnoma" asari tarjimasi, 2-guruhga Sa'diyning "Guliston" asari tarjimasi, 3-guruhga Jomiyning "Yusuf va Zulayho" asari tarjimasiga oid savollar beriladi. Shu asosda Ogahiyning tarjimonlik mahorati o'rganiladi. Har bir guruhga taqdim etilgan savollarga raqam qo'yilgan bo'lib, javob yozib bo'lingach, savol keyingi guruhga beriladi va ular oldingi guruh bergan javoblarga qo'shimcha qilib, uni yangi fikr bilan to'ldiradi. Shu orqali talabalar barcha savollarga javob berishadi va javoblar yana guruh a'zolariga qaytariladi. Yozilgan javoblar guruh a'zolari tomonidan izohlanib, baholanadi. Bu metod orqali talabalar mavzuni to'laroq o'zlashtiradilar.

Qo'llash: talabalarni Ogahiyning tarjimonlik mahorati, tarjima asarlarining o'ziga xosligi, bu asarlarning bugungi kundagi ahamiyatini tushunishda qo'l keladi. Bunda adabiyotshunoslik, tarjimonlik, tilshunoslik sohasi mutaxassislarining fikrlari muhim ahamiyatga ega.

Natija: Ogahiyning tarjimonlik faoliyatini tushunib yetadilar. Tarjima asarlari orqali ijodkorning tarixiy, axloqiy-ta'limiy va badiiy qarashlaridan xabardor bo'lishadi.

Tayanch tushunchalar: Tarjima, tarjimon, asliyat, didaktik, madaniy, adabiy aloqalar, tarjima maktabi, nasr, nazm, adabiy muhit.

MULOQOTLAR

Birinchi mashg‘ulot: Muhammad Rizo Ogahiy va Xorazm adabiy muhiti
O‘tkazish shakli: muloqot.

Xorazm adabiy muhitining yetakchi xususiyatlari, bu adabiy muhitda she‘riyat, nasr, tarjima, tazkiranavislik, tarixiy asarlar yaratish an‘analari, Ogahiy XIX asr Xorazm adabiy muhitining o‘ziga xos namoyandasi sifatidagi faoliyati tahlil qilinadi. Adabiy muhit haqida ma‘lumot beruvchi asarlar, hukmdorlarning adabiyot, ilm-fan, san‘atga rag‘bati, ijodkor shoh va shahzodalar haqida fikr yuritiladi.

Xorazm adabiy muhitining Laffasiy, Bobojon Tarroh, Bayoniy, Tabibiy asarlaridagi ifodasi haqida ma‘lumot beriladi. Munis va Ogahiy asarlarida xorazmlik ijodkorlar tasviri bilan bog‘liq fikrlar tahlilga tortiladi. Ogahiyning lirik, tarixiy va tarjima asarlarining Xorazm adabiy muhiti rivojidadagi o‘rni, uning Feruz bilan ustoz-shogirdlik munosabarlari o‘rganiladi.

Talabalar Xorazm adabiy muhitining o‘ziga xosligi haqida mulohazalar yuritishadi. Ogahiy asarlaridan namunalar tahlil etishadi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Davra suhbat” metodi asosida o‘tkaziladi. Mashg‘ulot o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. O‘qituvchining kirish so‘zi tugagandan so‘ng “Davra suhbat”ning talablarini tushuntiradi. Bu quyidagilardan iborat:

1. Mashg‘ulot mavzusi e‘lon qilinadi. Ta‘lim beruvchi ta‘lim oluvchilarni mashg‘ulotni o‘tkazish tartibi bilan tanishtiradi.

2. Har bir ta‘lim oluvchiga bittadan konvert va javoblar yozish uchun guruhda necha ta‘lim oluvchi bo‘lsa, shunchadan “Javoblar varaqalari”ni tarqatilib, har bir javobni yozish uchun ajratilgan vaqt belgilab qo‘yiladi. Ta‘lim oluvchi konvertga va “Javoblar varaqalari”ga o‘z ismi-sharifini yozadi.

3. Ta‘lim oluvchi konvert ustiga mavzu bo‘yicha o‘z savolini yozadi va “Javoblar varaqasi”ga o‘z javobini yozib, konvert ichiga solib qo‘yadi.

4. Konvertga savol yozgan ta‘lim oluvchi konvertni soat yo‘nalishi bo‘yicha yonidagi ta‘lim oluvchiga uzatadi.

5. Konvertni olgan ta‘lim oluvchi konvert ustidagi savolga “Javoblar varaqalari”dan biriga javob yozadi va konvert ichiga solib qo‘yadi hamda keyingisiga uzatadi.

6. Konvert davra stoli bo‘ylab aylanib, yana savol yozgan ta‘lim oluvchining o‘ziga qaytib keladi. Savol yozgan ta‘lim oluvchi konvertdagi “Javoblar varaqalari”ni baholaydi. Barcha konvertlar yig‘ib olinadi va tahlil qilinadi.

Muhammad Rizo Ogahiy va Xorazm adabiy muhiti mavzusini o‘rganishda savollar quyidagicha tuzilishi mumkin:

1. Xorazm adabiy muhiti haqida nimalarni bilasiz?

2. Xorazmdagi tarjima maktabi haqida ma‘lumot bering.

3. Shajaraviy tarixnavislik nima?
4. Xorazmlik shoirlar ijodiga Navoiyning ta'siri qanday bo'lgan?
5. Ogahiy ijodining yashovchanligining sababi nimada?

Qo'llash: o'zbek adabiyoti tarixi, badiiy tahlil asoslari, adabiyot nazariyasi fanlarining amaliy mashg'ulotlarida qo'llash mumkin.

Natija: Xorazm adabiy muhitining Ogahiyga ko'rsatgan ta'siri, Ogahiyning Xorazmdagi erkin tarjima maktabi, shajaraviy tarixnavislik rivojidadagi xizmatlari to'g'risida yangi bilimlarga ega bo'lishadi.

Tayanch tushunchalar: Tarixiy asar, tarjima, tarixnavislik, tarjima maktabi, adabiy muhit, ustoz-shogirdlik an'analari.

Ikkinchi mashg'ulot: Ogahiy devonining janriy xususiyatlari

O'tkazish shakli: muloqot

Ogahiyning "Ta'viz ul-oshiqin" devoni Muhammad Rahimxon II taklifiga ko'ra tartib berilganligi, devonning an'anaviy tartibda tuzilgani, unga shoir debocha ham bitgani haqida tushuncha beriladi. Shoir devoni debochasidagi uning shaxsiy hayoti, asarlarining yozilish tarixiga oid fikrlar haqida bahs yuritiladi.

Ogahiy devoni haqidagi Laffasiy ma'lumotlari bayon etiladi.

Devondagi she'rlarning janriy xususiyatlari, mavzu yo'nalishi va badiiyligi tahlil etiladi. Ogahiyning shoirlik mahorati "Ustina", "Ayting", "Bo'lmasa bo'lmasun netay", "Bahor", "Navro'z" singari she'rlari tahlili misolida ko'rsatib beriladi.

Shoir forsiy merosining devondagi o'rni, uning o'ziga xos qirralari haqida fikrlar yuritiladi.

Interfaol metod

Mazkur mashg'ulotda o'qituvchi "Tushunchalar asosida matn tuzish" dan foydalanadi. "Tushunchalar asosida matn tuzish" metodi bilish-izlanish turidagi ishlar sirasiga kirib, bu turli xil mantiqiy amallarni talab etadi: tahlil qilish va umumlashtirish, dalil va hodisalarni qiyoslash, ulardagi mushtaraklik va farqli tomonlarni aniqlash, asosiy va ikkinchi darajali belgilarni ajratish, sabab-oqibat aloqalarini ochib berish muhimdir. Odatda Talabalar noma'lum hodisalar, yangi materiallarga duch keladilar, yangi bilimlarni egallash va o'quv muammosini hal qilish yo'llarini izlab topishni talab etadigan muammoli vaziyat paydo bo'ladi.

Mazkur metodni qo'llash texnologiyasi quyidagicha: Talabalarga muayyan tushunchalar taqdim etilib, ular asosida matn tuzish topshiriladi.

Masalan, "Ogahiy devonining janriy xususiyatlari" mavzusi bo'yicha:

- 1) Devon, debocha, she'r, bayt
- 2) g'azal, ruboiy, muxammas, tuyuq;
- 3) mavzu, tuyg'u, ruhiy kechinma, badiiy niyat;
- 4) Badiiy mahorat, o'ziga xoslik, poetik tasvir. Oshiq va ma'shuqa.

Qo‘llash: Ogahiy ijodkorlik faoliyatining o‘ziga xos jihatlarini belgilab olishda hamda “O‘zbek adabiyoti tarixi”, “Pedagogika”, “Tarix”, “Psixologiya” fanlarining tegishli mavzulariga qo‘llash mumkin.

Natija: Muhammad Rizo Ogahiy devoni to‘g‘risida tasavvurga ega bo‘ladi. Ogahiy hayotini o‘rganishning maqsad va mohiyatidan hamda mamlakatimizda san‘at va adabiyot sohasida amalga oshirilayotgan yangilanish jarayonlaridan xabardor bo‘ladi. Talabada Ogahiy she‘riyatini xolisona baholash ko‘nikmalari paydo bo‘ladi.

Tayanch tushunchalar: Muhammad Rizo Ogahiy, devon, debocha, lirik qahramon, g‘azal, ruboiy, tuyuq, tuyg‘u, kechima, ruhiy holat, she‘riy mahorat, janr.

MUNOZARALAR

Birinchi mashg‘ulot: Ogahiy “Qobusnoma”ning mohir tarjimoni
O‘tkazish shakli: munozara.

Mashg‘ulot avvalida Ogahiyning tarjima sohasiga kirib kelshida turtki bo‘lgan omillar, Xivadagi adabiy muhit, bu hududda ma‘rifatparvar xonlarning hukmdorligi, ularning ijod va so‘z san‘atiga munosabati masalalariga to‘xtab o‘tiladi. Shundan so‘ng “Qobusnoma” asarining tarjimasi, asarning turli yillardagi nashrlari, davr taqozosi bilan asar ayrim qisqartirishlar asosida chop etilganligi sabablari izohlanadi.

Istiqlol davrida Ogahiyning ko‘p qirrali ijodiy namunalari kabi tarjima asarlarining ham yangicha yo‘nalishda tadqiq etilishi uchun imkoniyatlar kengayganligi to‘g‘risida ma‘lumot beriladi.

Interfaol metod

Mashg‘ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Komandada o‘qitish” metodi asosida o‘tkaziladi. Mashg‘ulot o‘qituvchining kirish so‘zi bilan ochiladi. O‘qituvchining kirish so‘zi tugagandan so‘ng “Komandada o‘qitish”ning talablarini tushuntiradi. Komandada o‘qitishda o‘quvchilar teng sonli ikkita komandaga ajratiladi. Har ikkala komanda bir xil topshiriqni bajaradi. Komanda a‘zolari o‘quv topshiriqlarini hamkorlikda bajarib, har bir o‘quvchi mavzudan ko‘zda tutilgan bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirishga e‘tiborni qaratadi. Mazkur texnologiyada o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirish sifatini aniqlashda ularni bir-biri bilan emas, balki har bir o‘quvchining kundalik natijasi avval qo‘lga kiritilgan natija bilan taqqoslanadi. Shundagina o‘quvchilar o‘zining dars davomida erishgan natijasi komandaga foyda keltirishni anglagan holda mas‘uliyatni his qilib, ko‘proq izlanishga, bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirishga intiladi. Masalan, “Ogahiy “Qobusnoma”ning mohir tarjimoni” mavzusini o‘rganishda shu metoddan foydalanish mumkin. Guruhlarga quyidagicha savollar berish mumkin:

1. “Qobusnoma” asari tarjimasining o‘ziga xosligi nimada?
2. “Qobusnoma” asari tarjimasining nashrlari haqida nimalarni bilasiz?

3. Ogahiyning tarjimonlik mahoratini ko'rsatuvchi misollar keltiring

Qo'llash: o'zbek adabiyoti tarixi, badiiy tahlil asoslari, adabiyot nazariyasi fanlarining amaliy mashg'ulotlarida qo'llash mumkin.

Natija: Kaykovus va Ogahiy qarashlaridagi o'zaro mushtarakliklar, "Qobusnoma" tarjimasi, asardagi axloqiy-ta'limiy qarashlar, asarning badiiy xususiyatlari haqida yangi bilimlarga ega bo'lishadi.

Tayanch tushunchalar: Ogahiy, "Qobusnoma", axloqiy-ta'limiy. Dunyoqarash, adabiy mushtaraklik, tarjima asar, asliyat.

Ikkinchi mashg'ulot: Ogahiy ruboiy va qit'alarining tarbiyaviy ahamiyati

O'tkazish shakli: munozara.

O'qituvchi talabalarga Ogahiy ruboiy va qit'alarining asosiy mohiyatini, g'oyaviy yo'nalishini bayon qilib beradi. Ruboiy va qit'a janrlarining Ogahiy devonidagi o'rni, ularda shoirning falsafiy-estetik qarashlari ixcham holda aks ettirilganligi haqida so'z boradi.

Ogahiy bu janrlarda o'zining komil inson haqidagi qarashlarini aks ettirgani tahlil etiladi. Shoir ruboiy va qit'alarida yuksak insoniy fazilatlar badiiy ifoda etilganini tushuntirishga urg'u beriladi.

Ogahiy ruboiy va qit'alarining badiiy jozibasi tahlilga tortiladi. Shu orqali Ogahiyning shoirlik mahorati haqida muayyan umumlashmalar chiqariladi.

Interfaol metod

Mashg'ulot zamonaviy pedagogik texnologiyaning "Ikki qismli kundalik" metodi asosida o'tkaziladi. Ogahiyning ruboiy va qit'alari "Ikki qismli kundalik" metodi asosida o'rganilishi talabalarining estetik didi, tafakkur darajasi, xayolot olami va idrok tarzini namoyon etishga yordam beradi. Shuningdek, ifodali o'qish, tushunish va tahlil qilish hamda xulosa chiqarish kompetensiyasini takomillashtiradi. Tahlil lirik qahramonning ichki kechinmalariga shaxsiy tajribalar va qiziqishlar asosida munosabat bildirishni taqozo qiladi.

Texnologiya bir necha bosqichda amalga oshiriladi.

Texnologiyani o'tkazish bosqichlari:

Birinchi bosqichda she'r o'qishga tavsiya qilinadi. Matn bilan to'liq tanishilganidan so'ng ikkinchi bosqich vazifasiga o'tiladi. Bu jarayonda daftar varaqlari vertikal chiziq bilan o'rtasidan teng ikkiga bo'linadi.

Navbatdagi bosqichda kundalikning o'ng tomoniga she'r matni, chap tomoniga muallif g'oyalari – she'rdagi o'zlariga yoqqan yoki ma'qul bo'lmagan misralar yoziladi.

Natija: yoshlar Ogahiy ruboiy va qit'alarini o'rganish orqali yuksak insoniy fazilatlar, shoirning falsafiy-estetik qarashlarini chuqurroq anglab yetadilar. Shoir mahoratining o'ziga xos qirralari haqida muayyan tasavvurga ega bo'ladilar.

Qo'llash: o'zbek adabiyoti tarixi, badiiy tahlil asoslari, adabiyot nazariyasi fanlarining amaliy mashg'ulotlarida qo'llash mumkin.

Tayanch tushunchalar: lirik tur, janr, ruboiy, qit'a, shoir mahorati, komil inson, badiiylik.

TAQDIMOTLAR

Birinchi mashgʻulot: Ogahiy gʻazallari

Oʻtkazish shakli: taqdimot

Taqdimotda gʻazal janrining Ogahiy devonidagi oʻrni, bu janrdagi sheʼrlarning mavzu yoʻnalishi, shoir gʻazallaridagi oʻziga xosliklar toʻgʻrisida maʼlumot beradi. Ogahiy gʻazallari asosan 7-9 baytli boʻlgani holda, ularda qofiya va radifning xilma-xil namunalari qoʻllanilgani keltirib oʻtiladi. Shoir gʻazallarining koʻpchiligi mashhur hofizlar tomonidan ijro etilib kelayotgani bayon etiladi.

Ogahiy gʻazallarining obrazlari, ularda badiiy sanʼatlarni mohirona qoʻllanilishi tahlil etiladi. Shoir gʻazallarining adabiyotshunoslikda oʻrganilishi haqida maʼlumotlar beriladi. Ogahiy lirikasining bugungi kundagi ahamiyati haqida muayyan xulosalar ifoda etiladi..

Qoʻllash: oʻzbek adabiyoti tarixi, badiiy tahlil asoslari, adabiyot nazariyasi fanlarining amaliy mashgʻulotlarida qoʻllash mumkin.

Natija: lirik turdagi janrlarning turfa xilligi, Ogahiy devonidagi lirik janrlar, gʻazalnavislik anʼanasi, shoir gʻazallarining mavzu yoʻnalishi va badiiy xususiyatlari xususida oʻz bilimlarini oshirib boradilar.

Tayanch tushunchalar: gʻazal, anʼana, obraz, lirik qahramon, tuygʻu-kechinma, badiiyat, mavzu.

Ikkinchi mashgʻulot: Ogahiy lirik qahramoni

Oʻtkazish shakli: taqdimot

Taqdimotda Ogahiyning shoir sifatidagi faoliyatini yoritib beriladi. Adabiyotshunoslikda lirik qahramon tushunchasi, unda shoir tuygʻu-kechinmasi mujassamligi haqida maʼlumot beriladi. Ogahiy lirikasida lirik qahramon tasviri, uning oʻziga xosligi tahlil etiladi.

Lirik qahramon kechinmalari ifodasida qoʻllanilgan badiiy sanʼatlar, obrazli ifodalar haqida tushunchalar beriladi. Muayyan tasniflar asosida lirik qahramonning shoir kechinmalariga yaqinligiga misollar kltiriladi. Ogahiy lirik qahramoni botiniy olamida komil inson haqidagi qarashlari aks etganligiga urgʻu beriladi. Shoir badiiy mahoratining betakrorligi xususida fikr yuritiladi.

Qoʻllash: badiiy tahlil asoslari, adabiyot nazariyasi fanlarining amaliy mashgʻulotlarida qoʻllash mumkin.

Natija: Ogahiy lirikasi badiiyati, gʻazallarining gʻoyaviy yoʻnalishi, sheʼriy asarlari lirik qahramoni, uning ruhiy kechinmalari ifodasini anglab yetadi.

Tayanch tushunchalar: badiiy adabiyot, sheʼr, lirika, lirik qahramon, kechinma, tuygʻu, badiiylik.

IX. O‘QUV-USLUBIY ADABIYOTLAR VA ELEKTRON RESURSLARI RO‘YXATI

Asosiy darslik va o‘quv qo‘llanmalar

1. Abdug‘afurov A. Muhammad Rizo Ogahiy. – T.: Meros, 1999.
2. Adizova I. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. O‘quv qo‘llanma. – T.: Fan, 2009
3. Atoqli shoir, tarixnavis, tarjimon. – T., 1999.
4. Matyoqubova T. Poetik idrok va mahorat. – T.: Fan va texnologiya, 2011.
5. Ogahiy. Ta’viz ul-oshiqin. – T.: Fan, 1960.
6. Ogahiy. Asarlar. 6 jildlik. 1-6 jildlar. - T.: Adabiyot va san’at, 1971-1980.
7. Orzibekov R. O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – T.: Fan, 2006

Qo‘shimcha adabiyotlar

8. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash – yurt taraqqiyoti va farovonligining garovi //Xalq so‘zi, 2016 yil, 8 dekabr.
9. Karimov I.A. Xiva shahrining 2500 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi tabrik so‘zi // Xalq so‘zi, 1997, 21 oktyabr.
10. Abdullaev V. O‘zbek adabiyoti tarixi. K.2. – T.: O‘qituvchi, 1967.
11. Abdug‘afurov A. Muhammad Rizo Ogahiy // O‘zbek tili va adabiyoti. –1999. –№3. – B. 8-15.
12. Bayoniy. Shajarai Xorazmshohiy // Meros turkumi. –T.: Kamalak, 1991. - B.175-265.
13. Zohidov V. Ogahiy. O‘zbek adabiyoti tarixidan. – T.: O‘zadabiynashr, 1961.
14. Laffasiy. Tazkirai shuaro. – Urganch: 1992.
15. Ogahiy asarlarining tavsifi / Tuzuvchi G‘anixo‘jaev F. –T.: O‘zFan, 1986.
16. Ogahiy. Ishq ahlining tumori. Tanlangan asarlar. – T.: Meros, 1999.
17. Ogahiy abadiyoti. (Maqolalar, esselar) / Al-Xorazmiy nomli Urganch; davlat universiteti, Xorazm Ma’mun akademiyasi. – T.: O‘zbekiston; 1999.
18. Yusupov Y. Xorazm shoirlari. –T.: Badiiy adabiyot, 1967.
19. Yusupov Y. O‘t chaqnagan satrlar. – T.: Adabiyot va san’at, 1983.
20. O‘zbek adabiyoti tarixi. 5 tomlik. T.4. – T.: Fan, 1978.
21. Ogahiy – shoir, muarrix, tarjimon. Respublika ilmiy-nazariy anjumani materiallari. – T.: Mumtoz so‘z, 2019.
22. Muhammad Rizo Ogahiyning o‘zbek mumtoz adabiyoti rivojida tutgan o‘rni. Respublika onlayn ilmiy-nazariy anjumani materiallari. – T., 2020.

Elektron resurslar

1. www.ziyouz.com
2. www.kutubxona.com
3. www.ijod.uz
4. www.adabiyot.uz
5. www.qr.natlib.uz
6. www.media.natlib.uz

7. www.diss.natlib.uz